

ARHEOLOŠKA IZKOPAVANJA V KOPRU: PRIMER KRELJEVA 1, ARHEOLOŠKA IN STAVBNA DEDIŠČINA

Mitja GUŠTIN

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: mitja.gustin@zrs.upr.si

Maša SAKARA SUČEVIĆ

Pokrajinski muzej Koper, Kidričeva 19, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: masa.sucevic@pokrajinskimuzej-koper.si

Neža ČEBRON LIPOVEC, Zrinka MILEUSNIĆ

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: neza.cebronlipovec@zrs.upr.si; zrinka.mileusnic@zrs.upr.si

IZVLEČEK

Predvidena prenova stanovanjske stavbe na naslovu Kreljeva 1 v Kopru je sprožila temeljito arheološko raziskavo, ki je razkrila dragocene podatke za rekonstrukcijo geneze mesta. Stavba leži na jugovzhodnem robu ožjega mestnega jedra in je značilen primer anonimne arhitekture Kopra, obenem pa z detajli in zapuščenimi dokumenti priča o meščanskem značaju stavbe v začetku 20. stoletja. Arheološki sloji v notranjščini pričajo tako o poznoantični kot o srednjeveški poselitvi na tem mestu. Slika o stalni poselitvi, o lokalni proizvodnji in o povezavi s širšim italijanskim prostorom pa dopolnjujejo številne novodobne najdbe keramike. Obenem z raziskavami na kapucinskem vrtu ter v palači Baseggio na Kreljevi 6, rezultati izkopavanj na Kreljevi 1 soustvarjajo pripovedno sliko o urbani morfologiji Kopra.

Ključne besede: Koper, urbana morfologija, anonimna arhitektura, arheologija

SCAVI ARCHEOLOGICI A CAPODISTRIA: IL CASO DI VIA KRELJ 1, PATRIMONIO ARCHEOLOGICO ED ARCHITETTONICO

SINTESI

Il progetto di ristrutturazione dello stabile di via Krelj 1 a Capodistria ha richiesto un'approfondita indagine archeologica, che ha portato alla scoperta di informazioni preziose per la ricostruzione della genesi della città. L'edificio sorge al margine sudorientale del centro cittadino e costituisce un tipico esempio di architettura minore capodistriana; dettagli e documenti lasciati in eredità però testimoniano del carattere borghese dell'edificio all'inizio del XX secolo. Gli strati archeologici dell'interno dimostrano l'esistenza in loco di insediamenti sia tardoantichi sia medioevali. Il quadro relativo alla stanzialità di tali insediamenti, alla produzione locale e ai legami col più vasto ambiente italiano è ulteriormente arricchito dal recente ritrovamento di cospicui reperti di ceramica. Gli esiti degli scavi in via Krelj 1, congiuntamente alle ricerche svoltesi nell'orto dei cappuccini e nel palazzo Baseggio in via Krelj 6, contribuiscono a delineare un quadro eloquente della morfologia urbana di Capodistria.

Parole chiave: Capodistria, morfologia urbana, architettura minore, archeologia

UVOD

Od osemdesetih let 20. stoletja so zaščitne arheološke raziskave starega mestnega jedra Kopra redni spremljevalec večine gradbenih posegov v starem mestnem jedru. V zadnjem desetletju se je število gradbenih posegov, povezanih z naglo gospodarsko rastjo mesta,

še močno povečalo, kar je vplivalo tudi na povečanje števila zaščitnih arheoloških raziskav (sl. 1). Skladno z obsegom gradbenih del so zaščitna izkopavanja večje in manjše površine, tako znotraj gabaritov obstoječih objektov kot tudi na javnih mestnih površinah. Med manjše zaključene raziskave sodi tudi zaščitno arheološko izkopavanje notranjosti stavbe na Kreljevi 1.

1 – pristanišče Porporella/the Porporella port (2005), 2 – Carpacciov trg/Carpaccio Square (1999), 3 – Ukmarjev trg/Ukmar Square (2007), 4 – Ukmarjev trg/Ukmar Square (2006), 5 – Belveder (2000), 6 – Verdijeva ulica (2006), 7 – Mladinska 4 (1998), 8 – Muzejski trg/Museum Square (2008, 2009), 9 – Kidričeva ulica (1993), 10 – Muzejski vrt/Museum garden (1997), 11 – Garibaldijeva ulica (1990), 12 – Garibaldijeva ulica, 1 (2001), 13 – Fakulteta za humanistične študije/Faculty of Humanities (2005, 2006), 14 – Armeria-Foresteria (1990, 2005–2006), 15 – Pretorska palača/Praetorian Palace (1993), 16 – Titov trg/Tito Square (1980), 17 – Stolnica-zunanost/Cathedral, exterior (1986, 2006), 18 – Stolnica-notranjost/Cathedral, interior (1991, 2006), 19 – Krstilnica sv. Janeza Krstnika/Baptistery of St. John the Baptist (1995, 2000), 20 – Škofijski ordinariat/Diocesan Ordinary's Office (1989), 21 – Ulica OF (1990), 22 – Ulica pri Velikih vratih (1992), 23 – Pristaniška ulica (1985), 24 – Prešernov trg/Prešeren Square (1993), 25 – Soška ulica (1992), 26 – Kolarska ulica (1989), 27 – Vojkovo nabrežje (2008), 28 – Tovarniška 8–10 (1993), 29 – Tovarniška ulica 4 – Božičeva ulica 2 (2005), 30 – 22 – Vrtna ulica 2, 4, 8 (2005, 2006), 31 – Kreljeva ulica 1 (2009), 32 – Kreljeva ulica 6 (1993, 2010), 33 – Martinčev trg/Martinič Square (2003), 34 – Cerkev sv. Frančiška/The Church of St. Francis (1996), 35 – Cerkev sv. Klare/The Church of St. Clare (1989), 36 – Grudnova ulica 3 (2008), 37 – Kumarjeva ulica 4 (2004), 38 – Trg Giordana Bruna/Giordano Bruno Square (1994), 39 – Kapucinski vrt/Capuchin garden (1986–1987), 40 – Cankarjeva ulica (2007), 41 – Cankarjeva ulica (1993), 42 – Bazoviška ulica 34–36 (1997), 43 – Ribiški trg/Fishermen' Square (2007), 44 – Ribiški trg/Fishermen' Square 9 (2010), 45 – Minoritski samostan Sv. Ane Minorite Monastery of St. Ana (2007).

Sl. 1: Načrt Kopra z lokacijami in letnicami arheoloških raziskav znotraj mestnega jedra.

Fig. 1: Plan of Koper with locations and years of archaeological research within the urban core.

Sl. 2: Lokacija raziskav na Kreljevi 1 v Kopru: (a) na načrtu G. Finija iz leta 1619, (b) na franciscejskem katastru iz leta 1819 in (c) na dopolnjeni verziji franciscejskega katastra. Fig. 2: Location of research at Kreljevi 1 in Koper: (a) on the plan by G. Fini from 1619, (b) in the Franciscan register from 1819 and (c) in the supplemented version of the Franciscan register.

Stanovanjska stavba na Kreljevi 1 leži na jugovzhodnem robu ožjega koprškega mestnega jedra, v neposredni bližini Trga Brolo tik ob platei communis, današnjem Titovem trgu, v središču mesta (sl. 2).

Zaščitne arheološke raziskave znotraj obodnih zidov objekta na parceli št. 378 k. o. Koper so izvajali sodelavci Inštituta za dediščino Sredozemlja Znanstveno-raziskovalnega središča Koper Univerze na Primorskem junija in septembra 2009. Raziskave je naročil in financiral Zavod za zdravstveno zavarovanje Republike Slovenije (ZZZS), OE Koper kot obvezni poseg pred celotno prenovo stavbe. Notranjost stavbe je bila zaradi dotrajanosti – podrte strehe in 1. nadstropja – predvidena za odstranitev, kar je omogočilo arheološki izkop celotne notranje tlorisne površine v izmeri pribl. 70 m².

Raziskave so pokazale zidane dele novoveške arhitekture in ostaline starejših predhodnih objektov. Na geološki osnovi so ohranjeni sledovi pokončnih lese- nih stebrov, po vsej verjetnosti poznoantičnih objektov. Drobnogradivo, odlomki lončenine, steklo, bronasti predmeti, potrjuje časovno opredelitev arhitekture.

ZGODOVINA STAVBE NA KRELJEVI 1

Že na zemljevidu Giacoma Fina iz leta 1619 je dobro vidna tedanja mestna shema in fizični obstoj uličnega gabarita stavbe na Kreljevi 1, ki je razviden v izrisanih stranicah ulice (sl. 2a). Podrobnejše podatke nam ponuja franciscejski kataster iz leta 1819 (sl. 2b). V tem dokumentu beremo, da je stavba obsegala gabarite današnje stavbe na Kreljevi 1 in vzhodnega dela današnjega vrta stavbe ZZZS OE Koper. Tloris ima razvidno nepravilno, trapezasto obliko. Na desno (vzhodno) stran je mejila na slepo ulico oziroma ulični zamik, ki stavbo razmejuje od današnje stavbe na Kreljevi 3. Zanimiv namig najdemo na levi, zahodni strani, kjer je tik ob obravnavani stavbi izrisana še ena, ožja stavba. Slednja je bila z mostovžem povezana s stavbo na današnji Kreljevi 2 na nasprotni strani ulice. Šele ta stavba je nato na zahodnem delu mejila na zeleno površino. A že na franciscejskem katastru je s prečrtanimi zidovi nakazana rušitev tega mostovža in stavbe (glej sl. 2b,c).

Poudariti moramo, da je območje današnje Kreljeve ulice v visokem srednjem veku v izoblikovanju, saj v bližini od leta 1260 že stoji frančiškanski samostan, pred letom 1300 že 'palača konzulov', na kateri je bil zgrajen samostan klaris (Žitko, 2009, 18), območje vzhodno in južno od tod (Bošadraga, okolica Gramscijevega trga, okolica Tomažičevega trga) še danes zaznamuje tako imenovana anonimna arhitektura, ki izhaja iz obdobja gotike in je bila kasneje v baroku pogosto predelana (Guček, 2000). Prav baročno obdobje je močno zaznamovalo Kreljevo ulico, saj je v tem obdobju doživela vrsto prezidav, kot to izkazujejo pročelja stavb na Kreljevi 2 in 4, še posebno pa v dveh gradbenih fazah predelana palača Basseggio, imenovana Borilnica, na Kreljevi 6 (Kovač, 2007) kot tudi notranjščina samostanske cerkve sv. Klare.

Iz zapisov Laura Decarlija (2001) izvemo, da je v tej stavbi živel pred koncem druge svetovne vojne notar Edvard Della Savia,¹ ki je imel svojo pisarno v tej hiši še v osemdesetih letih 20. stoletja. V zapuščeni stavbi naj-

deni trohneči dokumenti potrjujejo odvetniško dejavnost, saj gre v najdenem gradivu večinoma za pravne spise, vloge, prošnje itd. Celotno gradivo je preneseno v Pokrajinski arhiv Koper.

a)

b)

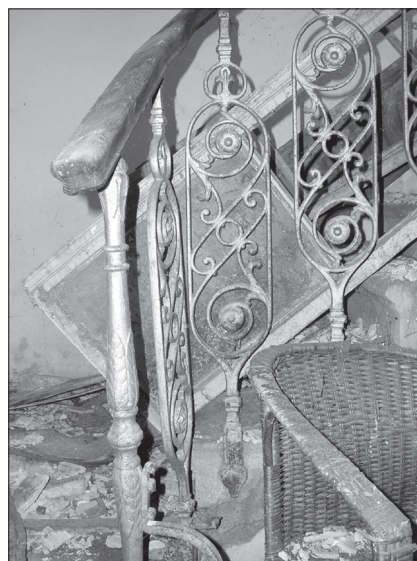
c)

d)

e)

f)

Sl. 3: Koper – Kreljeva 1, stanje objekta pred raziskavami: (a) ulično pročelje hiše (stanje 2011), (b) zidovje nadstropja z zazidanimi nekdanjimi povezavami, (c) naslikana stenska bordura, (d) lesena ograja nadstropja, (e) vhodna vrata, (f) litoželezna ograja stopnišča (foto: N. Čebtron Lipovec, A. Ogorelec).

Fig. 3: Koper – Kreljeva 1, state of the building before the research: (a) the façade facing the street (condition in 2011), (b) walls with cemented former corridors, (c) painted wall edging, (e) entrance door, (f) cast iron fencing along the staircase (photo: N. Čebtron Lipovec, A. Ogorelec).

¹ Zanimiv je podatek, ki ga navaja Aldo Cherini, da naj bi priimek Della Savia spadal med starejše priimke v starem jedru Kopra in naj bi bil slovanskega porekla (Cherini, 1998, 16).

OPIS STAVBE

Enonadstropna hiša na naslovu Kreljeva 1 (sl. 3), zgrajena iz lokalnega peščenjaka, je bila več let prepuščena propadu, saj je bila že dalj časa brez strehe. Pritličje je bilo zapolnjeno z zapuščenim pohištvom in strohnelim materialom, dostop v nadstropje ni bil mogoč, saj sta leseno ogrodje in leseni pod strohnela in razpadla. Prepoznavni so bili tudi znaki požara. V notranjščini so bili pred arheološko raziskavo, junija 2009, odstranjeni vsi zidovi.

Stavba z dvoosnim preprostim simetričnim pročeljem je bila zgrajena v nepravilnem podolgovatem tlorisu velikosti 6 x 11 m. Vhod skozi dvokrilna vrata je postavljen v levo os, v desni osi je kvadratno dvokrilno okno (sl. 3a). Tloris pritličja sestavlja levo za vhodom širok, podolgovat hodnik, ki vodi do manjšega vogalnega stopnišča z izrazito oblikovano ograjo. Desni del pritličja obsegajo trije postori v nizu (sl. 4). Na severnem delu stavbe beremo povišan del, privzdignjen s stopnico, z vratno odprtino, brez pregradnih sten, ki sicer razdeljujejo pritličje. V oseh nad vhodom in oknom v pritličju se v nadstropju ponovita dve dvokrilni okni. Vse odprtine so uokvirjene s kamnitimi ertami. Pročelje na vrhu zaključuje profiliran strešni venec, pri tleh pa betonski cokel, izveden kot posnetek kamnitih plošč. Omet fasade kot tudi strešni venec sta bila v precej uničenem stanju (Zajko, 2008).

Razporeditev prostorov v pritličju (sl. 4) in najdeni deli pohištva so pokazali, da je bil prvi prostor z oknom na ulico uporabljan kot kuhinja, vmesni notranji prostor brez okna pa kot spalnica. Za tretji prostor na severu ni jasnih indicov. V nadstropju so verjetno bile spalnice. Razporeditev prostorov sega v čas prezidave v moderni dobi. V srednjem veku pa je notranja razporeditev verjetno sledila ustaljenemu ustroju z delavnico ali hlevom in kuhinjo v pritličju ter bivalnimi prostori v nadstropju (Guček, 2000).

Zahodni zid, ki meji na današnjo zeleno površino, ima v nadstropju dve okni, na robu z južnim zidom pa slepa vrata (sl. 3b). Le-ta skupaj z nezaključenim, ravno odrezanim strešnim vencem na fasadi priča o nekdanjem objektu, ki ga še srečamo dokumentiranega na franciscejskem katastru (sl. 2b).

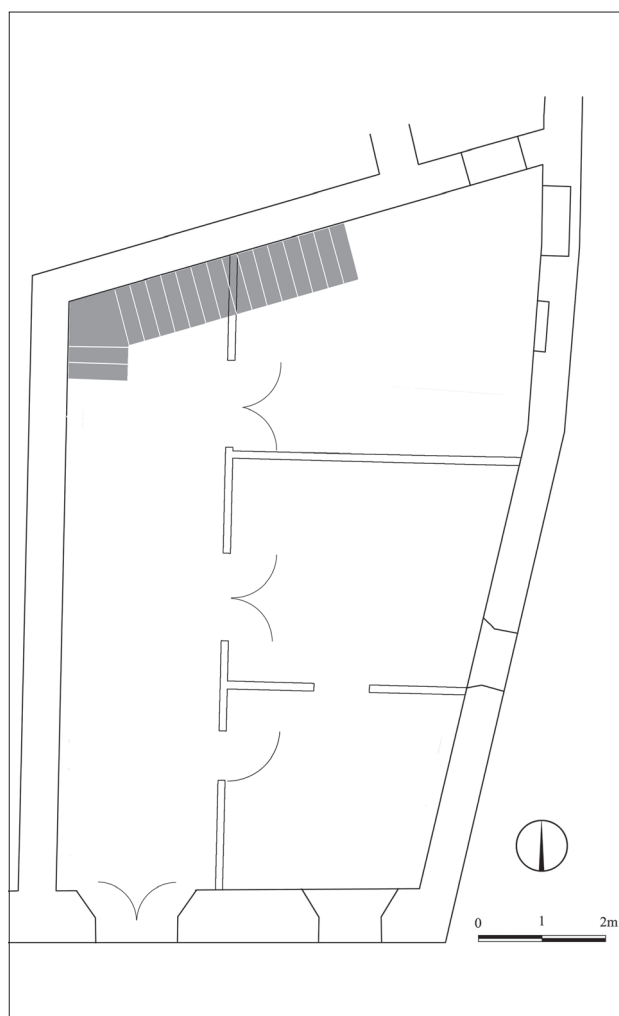
Vzhodni zid kaže dvojce zazidanih vratnih odprtini v pritličju, v nadstropju pa tri z opekami zazidane vratne odprtine, ki vse nakazujejo na nekdanjo povezavo s sosednjo stavbo na Kreljevi 3. Iz tega namiga opažamo, da je verjetno v franciscejskem katastru izrisani slepi zamik ulice mlajši in da je prej tu obstajala enotno pozidana površina.

Notranjščina stavbe je bila predeljena z opečnatimi zidovi. Pred izvotlitvijo pritličja je bila barvana v svetlo pastelno zeleno barvo do višine pribl. 1,5 metra, kjer jo je zaključeval temno siv tanek rob. Ostanki notranjega ometa v porušenem, severovzhodnem prostoru pritličja so pokazali sivo barvo ostenja tega prostora, ki ga je na

višini pribl. 1,5 metra krasila naslikana bordura v rjavi barvi, z motivom ribje kosti in cvetic (sl. 3c). Pogled v prvo nadstropje je odkril, da je bila tam lesena ograja podesta, sestavljena iz elegantnih stebričev valjaste oblike (sl. 3d).

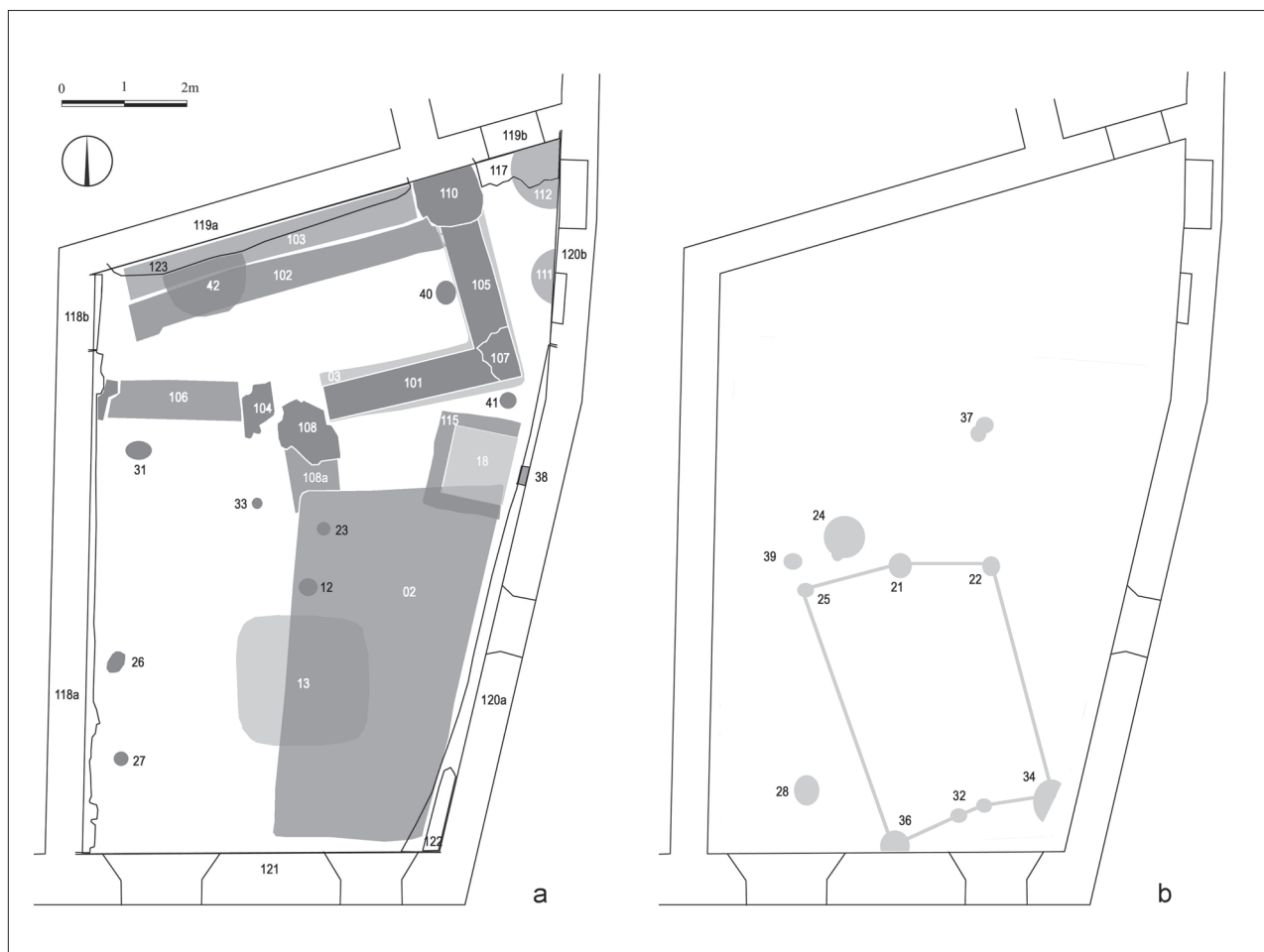
Hiša na Kreljevi 1 je po svoji gradbeni zunanosti običajno poslopje, kjer so bila značilna dvokrilna vhodna lesena, v historističnem stilu izdelana vrata edini izraziti detajl na pročelju (sl. 3e). Prav vrata s kovanimi rešetkami skupaj s kovano železno ograjo notranjega stopnišča predstavljajo edino jasno prepoznavno stavbno opremo.

Vhodna vrata enostavnega portala so sestavljena iz lesenega okvirja, vrhnji polji kril sta zapolnjena s kovano okrasno mrežo in steklenim oknom (sl. 3e). Spodnji del gladko obdelanega lesenega okvirja je oblikovan kot štirikotni kasetni panj. Sorodno oblikovana vrata iz druge

Sl. 4: Koper – Kreljeva 1, razporeditev prostorov pritličja (N. Čebtron Lipovec, A. Preložnik).

Fig. 4: Koper – Kreljeva 1, ground floor layout (N. Čebtron Lipovec, A. Preložnik).

Sl. 5: Koper – Kreljeva 1: (a) ostanki zidov, jam in plasti srednjega in novega veka; (b) poznoantične jame za stojke (izdelal A. Preložnik).

Fig. 5: Koper – Kreljeva 1: (a) remains of walls, caves and layers from medieval and modern ages, (b) late Roman grooves for pit props (by A. Preložnik).

polovica 19. stoletja srečamo na številnih drugih stavbah v Kopru in drugih istrskih mestih.²

Kovinsko okrasje sestavlja simetrični križni cvetlični motiv lilijinega cveta na sredini ter čašasto zavrt enak cvetlični motiv ob zgornjem in spodnjem robu. Povezani so s petimi vertikalnimi palicami, od katerih sta druga in četrta spiralno zavrti. Oblikovanje kovinske mreže je še precej geometrično historistično, v nasprotju z v secesijski maniri izdelano litoželezno ograjo notranjega stopnišča.

V notranjščini je stalo kamnito stopnišče s polkrožno profiliranim gornjim robom stopnice v merah pribl. 70 x 18 x 20 cm in se je v obliki črke L vilo v nadstropje. Spremljala ga je litoželezna ograja (sl. 3f), sestavljena iz sedmih elegantnih, podolgovatih polj, zapolnjenih z

vegetabilno dekoracijo v navpičnem nizu dveh volut. Ti se stikata z vzporednima diagonalnima zaključkoma, te pa v nizu ustvarjajo diagonalno in tako vzporednico z vzpenjajočimi se stopnicami. Vrhnji del polj, na stiku z lesenim ročajem, upodablja uokvirjen cvet lilije. Oblikovanje nakazuje secesijsko obliko s poudarjeno vertikalo in diagonalno ter s prepletajočimi se abstrahiranimi cvetličnimi zaključki.

Motiv lilije in sorodno oblikovane kovinske izdelke srečamo še na številnih hišah v Kopru, motiv se pojavlja tudi v kovinskem okrasju baročnih palač, kot na primer Gravisi Barbabianca v Gallusovi ulici in palači Barbabianca na Čevljarski ulici. V Kopru najdemo izrazit secesijski motiv v kovanem okrasju na bivšem portalu sv. Klare, o katerem poroča Lauro de Carli, obenem med

² Podobni primeri secesijskega sloga so v Izoli dokumentirani na stavbah, ki segajo v začetek 20. stoletja (npr. stavba v Gregorčičevi ulici 70 (Sau, 2004, 74–75).

stanovanjskimi hišami anonimnega tkiva srečamo nekaj primerov kovanega vratnega okrasja v secesijskem slogu, na primer na Cankarjevi ulici in na Stanič-Gortanovem trgu (Decarli, 2001, 106–107).

Skrbno izdelana stavbna oprema nakazuje, da je bila sicer manjša samostojna stavba z dobrimi 140 m² uporabne površine, v bližini Trga Brolo s številnimi upravnimi poslopji, ob prelomu stoletja gradbeno urejena in opremljena v skladu s standardi tedanjega meščanskega sloja. Kot taka se je ohranila do osemdesetih let 20. stoletja, ko je bila prepuščena propadu.

OPIS ARHEOLOŠKO RAZISKANIH ZIDANIH ARHITEKTUR IN LESENIH OBJEKTOV POD POSLOPJEJEM NA KRELJEVI 1

Za lažje razumevanje in opis rezultatov arheološke raziskave so v besedilu opisa stratigrafske enote, poimevane po dejanskih lastnostih njihove primarne rabe ali namena. Tako je SE spremenjena v ustrezen naziv (temelj, zid, suhozid, plast, itd.) ter za orientacijo na načrtu izkopane situacije spremljana z ustrežno številko. Številke so arbitrarne in veljajo samo za to situacijo arheoloških raziskav na Kreljevi 1.

Pod odstranjenimi tlaki (glej sl. 5) so se v severnem delu izkopnega polja pokazali dokaj ohranjen kamniti zid 101/105, suhozid 102, temelj 123 in med objektom 101/105 ter zahodno steno še vrsta različnih kamnitih struktur 104, 106 in 108, ki predstavljajo ostanke in ruševine nepovezanih arhitektur. Skupka kamenja in opeke 104 in 108 sta v plasti 01. Peščeni plasti 106 in 108a sta morda ostanke odstranjenih zidov ali povezani z najmlajšimi gradnjami.

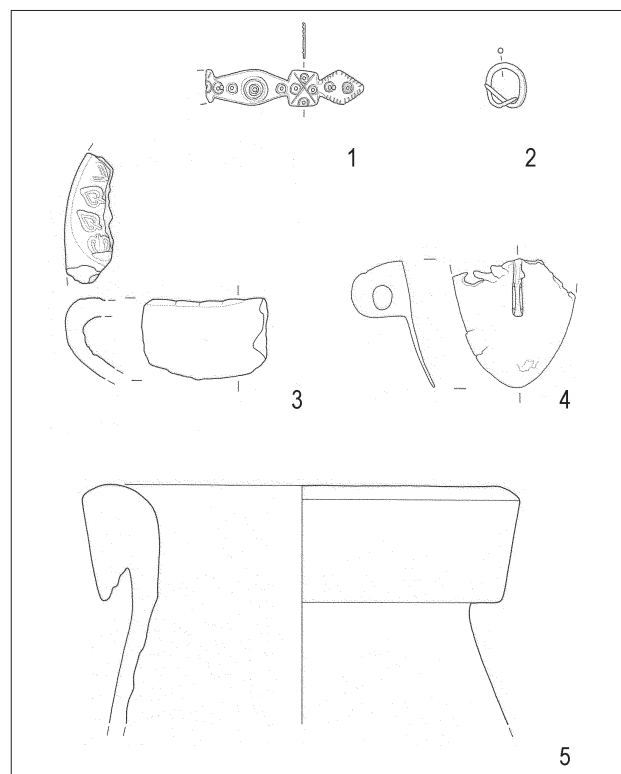
Izkopno polje je sicer prekrivala plast 01 iz glinasto meljaste ilovice zelo temno sive barve z odlomki gradbenega materiala, kosti in predvsem celih in zdrobljenih morskih polžkov in školjk. Pod vrhno plastjo 01 je v osrednjem in severnem delu izkopnega polja ležala zemljena plast meljaste ilovice temno sive barve 048, ki se od plasti 01 loči le po vsebnosti starejšega (večinoma poznoantičnega) gradiva.

Osrednji objekt v izkopnem polju predstavlja kakovostno in z malto zidan zid 101/105, ki je s temeljem vkopan v ilovnato plast 20, s katero je tudi zapolnjen jarek 03 za njun temelj. Zid 101 poteka od zahodnega zaključenega roba do poškodovanega vzhodnega vogala 107, ki se pravokotno nadaljuje v zid 105 in se pred severno steno zaključuje z razširjenim kamnitim balvanom 110, ki je morda služil kot prag. Na koncu balvana 110 je v severni steni 119 viden še en kamen, ki morda nakazuje povezavo naprej proti severu. Večina odkritega zidu 101/105 je morala biti tik pod površino, kar dokazuje na tej višini viden obris temeljnega jarka, ki je bil sicer skopan skozi vrhnje plasti 01, 48 in ilovnato plast 20. V zidu 105 je bil najden in situ večji odlomek novoveške sklede. Objekt je bil vsekakor podrt najkasneje ob gradnji sedanje severne stene 119a.

Suhozidan zid 102, sestavljen iz večjih in manjših kamnov peščenjaka, morda opora za stopnišče v nadstropje, teče vzporedno s severno steno 119a in je pravokotno naslonjen na zid 105. Prostor med suhozidom 102 in severno steno 119 je zapolnjen z glinasto plastjo 35, v kateri je ležala moderna steklena ampula ter tlak 103.

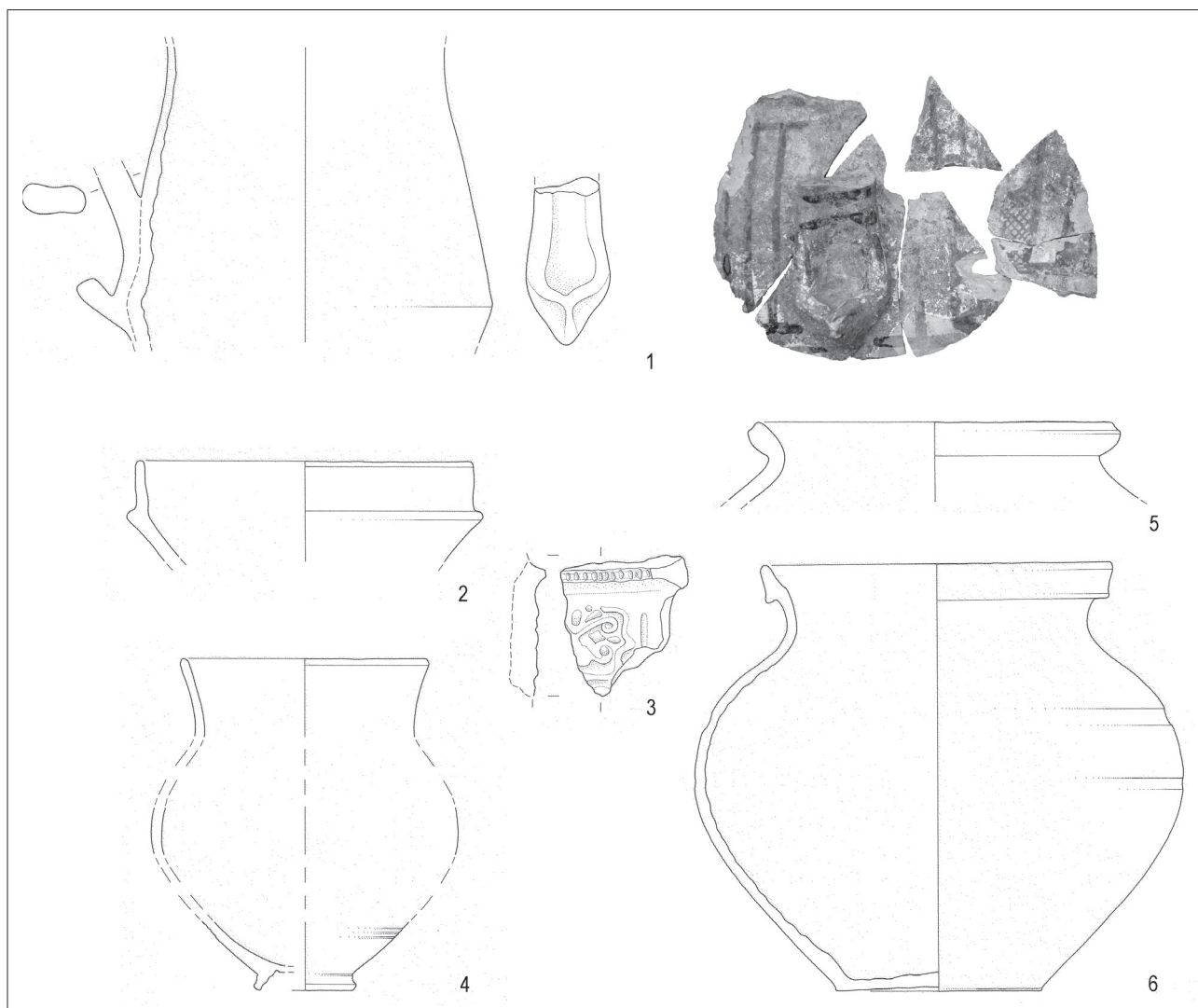
Pod vrhno plastjo 01 in pod suhozidom 102 leži jama 42 z novodobnim odpadnim gradivom, ki jo je deloma poškodovala gradnja temelja 123, na katerem stoji zid 119a. Stene in dno jame 42 s premerom 140 cm je bilo ponekod utrjeno s kamnito oblogo 42b, sama jama je bila zapolnjena z dvema polniloma 42 in 42d, ki sta vsebovali novoveško keramiko, med drugim skoraj povsem ohranjen keramični kuhinjski lonec.

Pravokotno zidan kamnit temelj 115 pripada kurišču oziroma zbirališču pepela ob čiščenju dimnika, katelega nastavek za dimnik z močno poševno postavljeno kamnito ploščo je viden v jaški stene 120, zapolnjenim s plastjo pepela 38. Temelj kurišča je bil verjetno vkopan v plast 048, saj je zanesljivo šlo za poglobljen prostor, kjer so pravilno poravnane le notranje stranice zidov, medtem ko so zunanje površine zadelane s kamnitim drobirjem. Notranjost kurišča je bila zapolnjena z debelo plastjo pepela 18.

Sl. 6: Koper – Kreljeva 1: izbor značilnega gradiva (risba: J. Tratnik Šumi).

Fig. 6: Koper – Kreljeva 1: Selection of specific materials (drawing: J. Tratnik Šumi).

Sl. 7: Koper – Kreljeva 1: izbor značilnega gradiva (risba: J. Tratnik Šumi, foto: A. Ogorelec).

Fig. 7: Koper – Kreljeva 1: Selection of specific materials (drawing: J. Tratnik Šumi, photo: A. Ogorelec).

Pod zidom 120b sta bili v plasti 01 v severovzhodnem kotu objekta dve ruševinski jami 111, 112.

V vzhodnem delu izkopnega polja se je pokazala velika, pravokotno zamejena 13 cm debela plast črnega oglja 02, vkopana v plast 01 do zelenkasto obarvane ilovnate plasti 11.

Sredi južnega dela izkopnega polja se je pod plastjo 02 pokazal vkop 13 v velikosti pribl. 2 x 2 x 0,92 m (sl. 5a). Vkopan je bil tako v antropogeno plast 48, v ilovnato plast 20/ 11, v ilovnate sterilne plasti 49 in 50 ter v geološko osnovo 51. Jamo so verjetno uporabljali kot shrambo ali klet. Zapolnjena je bila z recentnimi plastmi (13, 19, 46, 47).

Po odstranitvi plasti 01 in 48 se je v ilovnati plasti 20 jasno pokazalo dvajset jam za lesene stojke. Polovica jih je vsebovala starejše poznoantično gradivo (21, 22, 24, 25, 28, 32–34, 37–36), druge pa so imele odlomke novodobne lončenine (12, 16, 23, 26, 27, 31, 39). Na podlagi povezovanja poznoantičnih stojk lahko rekonstruiramo vsaj en leseni objekt kvadratne oblike s stranicami, ki merijo pribl. 3 do 4 m (sl. 5b).³

Jame za stojke z novodobnim gradivom pa predstavljajo neopredelljivo leseno konstrukcijo, ki je na tem mestu stala sočasno z ohranjenimi kamnitimi temelji znotraj raziskanega poslopja.

3 Arheološke raziskave in drobna sondiranja kažejo, da se pod srednjeveškim Koprom praktično po vsej površini nekdanjega otoka razprostirajo naselbinski sledovi pozne antike, ki so v tem delu zastopani s sledovi lesenih gradenj, drugod pa tudi z zidano arhitekturo (glej Cunja, 1996).

Ob severnem robu jame 13 je bila izkopana sonda v izmeri 2 x 2 m. Sonda je pokazala, da ilovnati nanos 20, ki tvori osnovo celotni površini in vsem arhitekturnim strukturam, vsebuje redke odlomke poznoantične keramike.

DROBNO GRADIVO

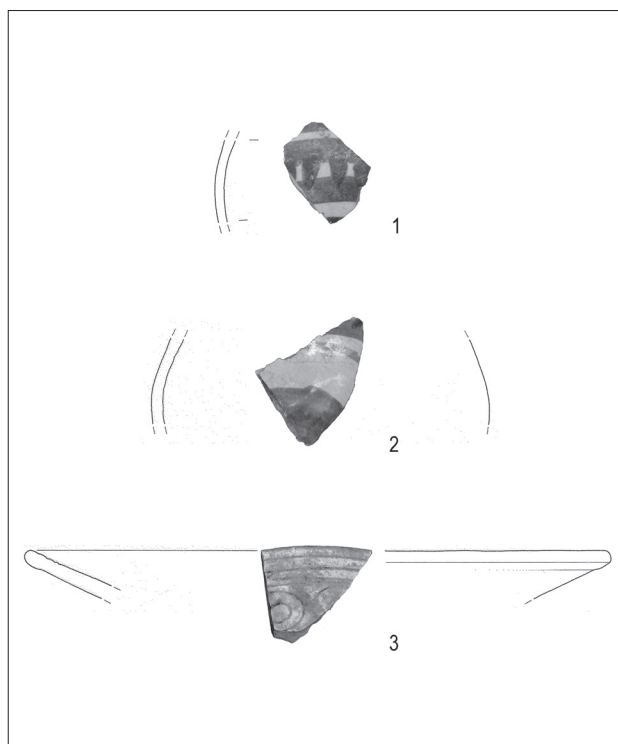
Med drobnimi najdbami prevladujejo odlomki keramičnih posod ter nekaj kovinskih in steklenih predmetov, ki jih lahko umestimo v čas pozne antike, srednjega in novega veka.⁴

Pregled keramike je pokazal prisotnost odlomkov poznoantičnega kuhinjskega in transportnega posodja ter odlomka dveh oljenk, srednjeveške kuhinjske in namizne lončenine in novoveško namizno keramiko. Večina najdb, ki jih lahko tipološko in časovno opredelimo, je bila najdena v premešanih plasteh 01 in 48, ki sta pokrivali izkopno polje. Zaradi tega dejstva je izbor drobnega gradiva predstavljen kronološko; v večjem številu je z izbranimi kosi vključeno gradivo iz jame 42, ki predstavlja zaprto stratigrafsko enoto.

Poznoantično gradivo je bilo najdeno predvsem v plasti 48 in v manjših jamah za stojke (21–22, 24, 25, 28, 32–34, 37–36, 39). V veliki večini so zastopani odlomki amfor oranžne do svetlo rdeče barve, običajno tudi s svetlo rumenim glinenim premazom. Veliko odlomkov pripada ostenjem narebrenih amfor. Najbolj izpoveden je odlomek ustja poznoantične amfore iz jame za stojko 33 (sl. 6: 5), ki ga na osnovi analogij lahko uvrstimo med poznoantične severnoafriške amfore tunizijske proizvodnje v čas prve polovice 5. do sredine 6. stoletja (Cunja, 1996, 109–110, T. 22: 262; T. 23: 264, 266). Odlomek tako imenovane afriške oljenke z okrasom srčastih listov (sl. 6: 3) lahko datiramo v 5. stoletje (Cunja, 1996, 103; T. 19: 220–223).

Ob številnih odlomkih keramike sodijo v ta čas tudi trije kovinski predmeti (sl. 6: 1–2, 4). Vsi so bili najdeni v vrhnji plasti 01, kar nam dopušča le okvirno časovno opredelitev na podlagi tipoloških značilnosti. Med njimi izstopa odlomek kovinskega okova, okrašenega z vrezanimi krogi (sl. 6: 1), ki ga zaradi značilnega okrasa lahko okvirno opredelimo v čas pozne antike od konca 4. in v začetek 5. stoletja.

Približno v enakem številu so zastopane tudi mlajše najdbe, večinoma novoveške. Kronološko starejšo izjemo predstavlja osem odlomkov vrča tako imenovane arhaične majolike (sl. 7: 1). Odlomki posode so bili najdeni v zasipni plasti 01 in jih na podlagi načina okraševanja zunanje površine lahko uvrstimo v 14. sto-

Sl. 8: Koper – Kreljeva 1: izbor značilnega gradiva (risba: J. Tratnik Šumi, foto: A. Ogorelec).

Fig. 8: Koper – Kreljeva 1: Selection of specific materials (drawing: J. Tratnik Šumi, photo: A. Ogorelec).

letje. Tovrstna keramika je bila v naše kraje uvožena iz italijanskih delavnic in je med arheološkim gradivom praviloma zastopana le v manjšem številu.⁵

Večina preostalih odlomkov keramičnih najdb sodi v obdobje novega veka. Med številnimi odlomki novoveškega posodja iz plasti 01 je bil izkopan tudi del keramične pečnice (sl. 7: 3).

Osnovne poteze novoveškega posodja so razvidne iz ostankov keramičnega gradiva iz jame 42 (sl. 7: 4–6). Zaradi slabše ohranjenosti so možnosti za analizo in tipološko-kronološko opredelitev najdb omejene; na podlagi splošnih značilnosti pa omogočajo vpogled v vrsto keramike, katere množičen pojav zasledimo v 15. stoletju in kasneje. Številni odlomki ustij kuhinjske keramike kažejo na intenzivno uporabo loncev (sl. 7: 5, 6),⁶ rekonstrukcija lončka (sl. 7: 4) pa tudi na uporabo značilnega posodja z zeleno ali rumeno loščeno površino. Za loščeno posodje je značilno, da je bilo v rabi tako pri pripravi kot tudi pri serviranju hrane, kar dodatno

4 Podobno kronološko zastopnost arheološkega gradiva lahko vidimo tudi na drugih lokacijah znotraj srednjeveškega mestnega jedra: Kapucinski vrt, Ukmarjev trg, palača Baseggio – Kreljeva 6, Cankarjeva ulica, Trg Giordana Bruna, Tovarniška ulica, ulica pri Velikih vratih (neobjavljeno).

5 Glej Bertacchi, 1977, 32–33, n. 24, 25, 32c, d; Buora, Leonarduzzi, 1999, 98, T. III: 3.

6 Glej Cassani, Fasano, 1993, 64, T. 1: 5, 7; T. 2: 9; Tomadin, 1992, 46, fig. 20: 3; 1994, 62–63, T. 1: 1, 2; 2000, 104, 116, n. 3, 72; 2004, 50, 51, n. 10.

potrjujejo različne oblike loščenega posodja, kot so lonci, kozice, trinožniki in sklede (sl. 7: 2), ki nedvomno sodijo med namizno posodje.⁷

Namizno posodje novoveškega časa najbolje označujejo odlomki gravirane keramike in majolike; nekaj odlomkov pa pripada tudi mlajšemu posodju iz bele prsti. Majolika je bila uvožena iz italijanskega prostora, medtem ko gravirani kosi lahko pripadajo proizvodom lokalnih delavnic. Kljub majhnosti ohranjenih kosov, na nekaterih prepoznamo dovolj jasne poteze, ki nam omogočajo kronološko opredelitev odlomkov. Takšna sta odlomka majolike s sledmi načina okraševanja posod s sredinskim medaljonom, ki ga omejuje lestev modre barve in znotraj katerega je upodobljen glavni motiv, kar odlomka uvršča v skupino majolike famiglia floreale ter omogoča okvirno

datacijo odlomkov v čas 15. in 16. stoletja (sl. 8: 1, 2). Nekoliko mlajši je odlomek gravirane keramike z ustjem, okrašenim z vrezanimi krogci, in vrsto zeleno poslikanih linij, ki pripada proizvodnji 16. in 17. stoletja (sl. 8: 3 – Cunja, 2004, 114, kat. št. 379, 380).

Arheološke raziskave na Kreljevi 1 so bile zaradi majhnega tlorisa objekta zamejene na slabih 70 m², a so pomemben del zgodovine poznoantičnega in srednjeveškega Kopra, saj predstavljajo pričevalen del urbanistične pozidave tega dela mesta. V tem predelu mesta je bila raziskava posebnega pomena, saj z raziskavami bližnjega kapucinskega vrta in cerkve sv. Klare pred desetletji ter palače Baseggio v letu 2010 tvori dragocene nastavke za razumevanje geneze mesta Kopra skozi dobrih petnajst stoletij.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN KOPER: EXAMPLE OF KRELJEVA 1, ARCHAEOLOGICAL AND ARCHITECTURAL HERITAGE

Mitja GUŠTIN

University of Primorska, Science and Research Centre, Garibaldijska 1, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: mitja.gustin@zrs.upr.si

Maša SAKARA SUČEVIĆ

Koper Regional Museum, Kidričeva 19, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: masa.sakara@pokrajinskimuzej-koper.si

Neža ČEBRON LIPOVEC, Zrinka MILEUSNIĆ

University of Primorska, Science and Research Centre, Garibaldijska 1, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: neza.cebronlipovec@zrs.upr.si; zrinka.mileusnic@zrs.upr.si

SUMMARY

The renovation of the residential building at Kreljeva 1, located on the south-eastern edge of the town core next to Brolo Square, is a typical example of vernacular architecture of Koper. Its details and historical documents also testify to the bourgeois character of this building in the early 20th century. The carefully constructed parts of the building (gate with wrought iron nets, staircase handrails) indicate that the smaller independent two-storey building with a usable area of a good 140 m², located in the vicinity of Brolo Square and its many administrative buildings, was constructed and furnished in accordance with the standards of the bourgeois class of that time. It had been preserved in this form until the 1980s when it was left to decay.

Archaeological research on less than 70 m² in this area has uncovered an important part of the late antique and medieval history of Koper, testifying to the urban development of the city. The results of this archaeological research are of special importance as they, along with the studies on the nearby Capuchin garden and Church of St. Clare from a few decades ago and on the Baseggio Palace at Kreljeva 6 from 2010, constitute a valuable resource for understanding the genesis of the town of Koper over a period of more than fifteen centuries.

⁷ Glej Bertacchi, 1977, 68, kat. 174; Cunja, 1989, 38, kat. št. 75; 2000a, 289, kat. 74; 2000b, T.II: 5; 2004, 82–83, kat. 56, 57, 60.

The archaeological layers in the interior stand testament to the Late Antiquity as well as to a medieval settlement on this site. Characteristic for Late Antiquity are the traces of wooden architecture while traces of masonry have been preserved from the medieval settlement.

The remains of the late Roman material are mostly represented by fragments of amphorae, some of which belong to the ribbed walls of amphorae, mainly from the 5th century. Standing out among the metal objects is a fragment of a metal plate decorated with incised circles (Fig. 6:1), that can be broadly dated back to the Late Roman Period from the end of 4th and the beginning of the 5th century.

The picture of permanent settlement, local production and connection with the broader Italian space is complemented by numerous finds of ceramics from the modern era. Modern tableware is best represented by the fragments of engraved pottery, majolica pottery and glazed tableware and some fragments belonging to the younger tableware made of white clay. Majolica was imported from the Italian area, while the engraved items may have been produced in local workshops.

Key words: Koper, urban morphology, vernacular architecture, archaeology

LITERATURA

Bertacchi, L. (1977): Ceramiche dal XIV al XIX secolo dagli scavi archeologici di Aquileia. Aquileia, estate-autunno 1977. Catalogo a cura della Soprintendenza archeologica del Veneto e del Friuli-Venezia Giulia, con il contributo della Regione Friuli-Venezia Giulia e dell'Associazione nazionale per Aquileia. Padova, Antoniana industria grafica.

Buora, M., Leonarduzzi A. (1999): Recenti rivenimenti di maiolica arcaica e altro materiale trecentesco a Udine nella Casa della Confraternita in Castello. V: Buora, M., Žbona Trkman, B. (ur.): Ceramica dal Bassomedioevo al Rinascimento in Italia nordorientale e nelle aree transalpine. Atti della giornata di studio-Udine, 16 marzo 1996. Archeologia di frontiera 2. Trieste, Editreg, 95–99.

Cassani, G., Fasano M. (1993): La grezza terracotta. V: Buora, M., Tomadin, V.: Ceramiche rinascimentali a Udine e altri materiali dello scavo del palazzo Savorgnan di Piazza Venerio. Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici musei di Udine IV. Roma, »L'Erma« di Bretschneider, 57–73.

Cherini, A. (1998): Le famiglie di Capodistria: notizie storiche ed araldiche. Trieste, Fameia Capodistriana.

Cunja, R. (1989): Izkopavanje na vrtu kapucinskega samostana. V: Cunja, R.: Koper med Rimom in Benetkami. Katalog razstave. Piran, Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Cunja, R. (1996): Poznorimski in zgodnjerednjeveški Koper. Arheološko izkopavanje na bivšem kapucinskem vrtu v letih 1986–1987 v luči drobnih najdb 5. do 9. stoletja. Koper, Založba Annales.

Cunja, R. (2000a): Keramika. V: Dioecesis Justinopolitana. Spomeniki gotske umetnosti na območju kopske škofije. Koper, Pokrajinski muzej, 282–295.

Cunja, R. (2000b): Poznosrednjeveška in renesančna keramika v Slovenski Istri. Annales, Series historia et sociologia, 10, 1. Koper, 63–76.

Cunja, R. (2004): Zbirka Gajšek. V: Guštin, M. (ur.): Srednjeveška in novoveška keramika iz Pirana in Svetega Ivana / Ceramiche medievali e postmedievali da Pirano e San Giovanni / Srednjovjekovna i novovjekovna keramika iz Pirana i Svetog Ivana. Koper, Založba Annales, 67–203.

Decarli, L. (2001): Caterina del buso – Capodistria attraverso i soprannomi, necroscopia di una città. Trieste, Italo Svevo.

Guček, M. (2000): Anonimna arhitektura v prenovi Kopra. Koper, Založba Annales.

Kovač, M. (2007): EŠD 246 Koper – Palača Kreljeva 6. Konservatorski program (konservatorski načrt). December 2007. Piran, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran.

Sau, S. (ed.) (2004): Di porta in porta per le contrade di Isola / Od vrat do vrat čez izolske kontrade. Mediterraneo, Izola.

Tomadin, V. (1992): Moggio Udinese: Scavi archeologici ai piedi dell'Abbazia di San Gallo. Moggio Udinese, Občina Moggio Udinese.

Tomadin, V. (1994): Indagine archeologica nell'ala Nievo del Castello di Colloredo di Montalbano. Udine, Fondazione Ippolito Nievo.

Tomadin, V. (2000): Colloredo Duemila, Nuove testimonianze archeologiche dall'ala Nievo del castello di Colloredo di Montalbano. Monfalcone, Edizioni della Laguna.

Tomadin, V. (2004): Le ceramiche medievali e rinascimentali del Museo civico di Gradisca d'Isonzo. Collana di studi Storici e Artistici del Museo della Città. Gradisca d'Isonzo, Stampa Goriziana.

Zajko, K. (2008): Anonimna arhitektura Kreljeva 1. Elaborat ZVKDS. Piran, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran.

Žitko, S. (2009): Koper na načrtu Giacoma Fina iz 1619, Pianta di Capod'Istria. Koper, Histria editiones.